

NOVOTNY TIHAMÉR (1952) Budaörs

NOVOTNY TIHAMÉR

Szárnyaló bővülés és vádoló mimézis

Két eltérő alkotói alapállásról

I. RÉVÉSZ ÁKOS ROBBANÉKONY MŰVÉSZETÉRŐL

Dr. Feledy Balázs művészeti író a közelmúltban elhangzott egyik megnyitó beszédében találóan azt mondta Révész Ákosról, a szakmát magániskolákban, illetve neves vagy kevésbé ismert, ám kiváló alkotótársaktól elsajátító festőművészről, hogy „festészete expresszív karakterű, személyisége konstruktív”. Ezt a szerencsés megállapítást én is csak megerősíteni tudom. Egyrészt azért, mert áttanulmányozva az alkotó honlapjának 2011-től fellelhető, pontosan elhatárolható, következetes elgondolásokat, anyagokat, technikákat, módszereket és elméleteket megvalósító, az absztrakt expresszionizmus, az akció-, a csurgatásos, a gesztus-, a folt-, az informel festészet, valamint a lírai absztrakció stílus kategóriái közé sorolható, racionálisan csoportosított képciklusait, látom, hogy robbanó energiái mellett mennyire önmagát szabályozó (féken tartó), fegyelmezett, tudatos ember.

Másrészt ugyanezt a koncentrációképes precizitást, a dolgokat előre megtervezni és vizionálni képes, együttműködő szándékot olvastam ki abból a 2018. április 22-én nekem írt villámpostai levélből is, amelyben pontosan felvázolta (akkor) soron következő, *Kitörés* című kiállításának helyét s idejét – természetesen egy nagyobb összefüggésrendszerbe helyezve. Tudniillik ez a budapesti tárlata (byArt Galéria, 2018. április 26.) része volt annak a szűkebben veendő hároméves programnak, amelynek előzményét a szintén fővárosi Gogol 9 Galériában 2017. március 10-én bemutattott *Tiszta Energia* vagy más néven a *Megtalált idő*, majd a MagNet Házban megrendezett *Időtlenység ideje* hívószavú manifesztációban (2017. szeptember 2.) találhattuk meg.

Tehát e két kiállítás összetartó, egymásból fakadó anyaga – a legutóbbival kiegészülve – képezte annak a demonstrációnak a három ciklusba rendeződő egységesített műtárgykészletét, amelyet Révész Ákos a nyáron az athéni Modern Görög Kultúra Múzeumában mutatott be (Apostolis Zolotakis képzőművész munkáinak társaságában) *Párhuzamos kapcsolatok* címmel (2018. június 21 – szeptember 10.).

Révész Ákos életrajzában, illetve ars poeticájában olvashatjuk, hogy Megyeri Barna (1920–1966) szobrász budapesti műtermének szomszédságában nőtt fel, aki rendhagyó kísérleteket folytatott a papíralapú, hajtogatott, lebegtetett plasztikai művek területén, s hogy a meglehetősen zárkózott életet élő Virág Éva festőművésznak a színkeverésekre, kompozíciós fogásokra vonatkozó útmutatásai nélkül talán el sem tudott volna indulni a pályán. De Varga-Amár László képzőművész szakmai meglátásai, Kopek Rita és Kelecsényi Csilla támogató tanácsai is megerősítőleg hatottak rá, hogy jó úton jár. Illetve Rózsa Pál zeneszerző kompozíciói, aki három darabot is írt festményei hatására, további inspirációt jelentettek számára. S mindezekén túl, Nádler István személyes útmutatásai, Hencze Tamás (1938–2018) kimerevített gesztusfestészete, valamint Reig Judit szürrealizmust meghaladó, indulati struktúrákat alkalmazó, impulzív törekvései is alapvetően befolyásolták művészetszemléletét. Végül, de nem utolsósorban Révész Ákos a Csíkszentmihályi Mihály pszichológus által megfogalmazott „Flow”, azaz *áramlás* elméletét vagy inkább boldogságközpontú élet- és lélekkilozófiáját emlegeti olyannak, amely festészetének szinte alapvetésévé vált. Idézi is őt: „a víz természetesen áramlik és mozog biztos irányban. Energiája, ereje, bizonyossága van, ebből a kombinációból nyugalom és a világgal való egység árad.” A művész tehát e szemléletből közelíti meg a festészeti alkotás folyamatát. Annyi bizonyos, hogy első meghatározó ciklusa – hiszen a régebbieket már nem is találjuk a honlapján – ugyanezen a címen (*Áramlás*) indul 2011-ben, s tart (végeredményben más-más módosulásain, témavariánsain, anyaghasználatain és címein keresztül) napjainkban is.

Ennek a legalább négy nagyobb egységre tagolható, 2011-től egészen napjainkig zajló időszaknak a mikro- és makrovilágokkal, az őselemek alapmozgásaival, a külső és belső törvényszerűsége-

gekkel, égi és földi arányokkal, energialevezésekkel kapcsolatot tartó absztrakt expresszív művészetnek a főbb ciklustraktamentumait talán nem árt felemlgetnünk. Sorolom ezeket: *Áramlás, Arany szekvenciák, Áramlás az ég felé, Ősi lény, Beeső fény, Bolygójárás, Arany híd, Atlantisz elrejtett világa, Atlantisz mélysége, Élet az Atlanti-szon, A végtelen tenger, A tenger hullámai, Gravitáció – Fibonacci, Három duó négy hangszerre, Tiszta energia, Időtlenség ideje, Kitörés.*

Révész Ákos művészete tehát nemcsak valamiféle – természeti – elvonatkoztatásból ered, sokkal inkább egy belső készítés megjelenítéseként fogható fel. S e belső készítés megjelenítésében meghatározó szerepet játszik az ösztönösség és a tudatosság aránya, viszonya, keveredése és egyensúlya. A művész célja: úgy megállítani a futó (az áramló) időt, hogy abból ne vesszen el, ne hulljon ki semmi, ami lényeges; hogy a lényegtelen felett sűrűsödjön, tömörödjön, mint egy magban mindaz, ami igazán érdekes. Végeredményben ő is azt a pillanatot, azt az „utolsó lélegzetet” keresi, amelyben „megáll az idő”, s amelyből szőnyegként újra kigöngyölhető (mint egy magból kicsíráztható) a belé kódolódtó lét életszerűségének örökérvényűsége. „Élni annyi, mint hidat verni elmúló áramok fölé” – írja Gottfried Benn expresszionista költő. Ám mondhatnánk azt is Boethius késő római, egyszersmind kora középkori író szavaival élve, hogy a boldogság „a határtalan élet egész szerinti, egyszerre való és tökéletes birtoklása”, amit például akkor érez a művész, amikor meglelte azt a bizonyos befejező pillanatot, ahonnan már nem kell, nem lehet, nem szabad ellépnie semmilyen irányba sem. Sőt, erről beszél Feledy Balázs is, amikor az aranykori Róma Ovidiusának sorára hivatkozva fogalmazza azt, hogy „míg beszélek, fut az idő”, s hogy Révész Ákos „a futó időn át a festészet fantasztikus erejével megtalálta az Időt”.

Alkotónk esetében tehát a „megtalált idő” az „időtlenség idejét” jelenti, azt a pillanatot, amikor a felszínre hozott kaotikus belső világ felett győzedelmeskedik az arányosság, a dinamikus kiegyensúlyozottság rendje. A megtalált pillanat tehát egy olyan eltalált pillanat is egyben, amely képes megszólítani a nézőt.

A művész maga mondja, hogy munkáiban a profán találkozik a misztikussal, s hogy már jó ideje csak olyan belső zenei képeket, egymással összefüggő, egymásra hatni képes energiákat, folyamatokat, majdnem szimbolikus gesztusjelrendszereket ütköztet és jelenít meg, amelyek a sötétség és világosság, a mozgás és a statikusság, a stabilitás és a gyúlékonyság, a káosz és a rendezettség, az áramlás és a megtorpanás, a finom áttűnés és a határozott, markáns megjelenés kettősségében határozódnak meg. Magyarán, az indulati, érzelmi kiindulópontot mindig a filozofáló, tépelődő szakasz követi. A természet erői (ám sohasem a természet képe!) – hiszen gyakran dolgozik a szabadban – (azaz a nap melege, a szél ereje, az eső váratlan közbelépése) plusz impulzusokként épülhetnek képeibe. Ugyanolyan fontos számára a vakmerőség, mint a kísérletezés, hogy a festő ne csak azt fesse, amit már tud, hanem azt is, amerre a felfedezés ösztöne hajtja őt.

Magyarán, alkotónk generatív titka mégiscsak az, hogy mindig ugyanazon szabálysorok és rendezőerők szerint festi az ugyanazt, csak másképpen. Ez az ugyanaz pedig nem más, mint az ösztönösség és a tudatosság, a lent és a fent, a bent és a kint, a vonzás és a taszítás, az ütközés és az eltérülés, a sűrűsödés és a ritkulás, a felhevülés és a kihülés, a testesülés és az eltűnés, az anyag és a szellem minőségeinek egybefonódó, ám mindig más világa. Élet- és festőfilozófiája szerint – a fentről jövő szent fény analógiájára – az anyagi (a biológiai) test és a lélek működését a szellem tartja egyben. A fény: szellem. A fény: maga a festészet! A fény hozza létre a színeket, s hatja át az egész világot. A fény mint misztika magába foglal mindent a legmagasabbtól a legalacsonyabbig, s vissza a legalacsonyabbtól a legmagasabbig. Ennek megfelelően a képein is megjelennek ezek a lefelé és felfelé mozgó irányultságok. Révész amúgy is imád a színekkel (akár egyszerre több színnel is) kísérletezni. S mindezeket túl érzeteket fest: a dimenzióváltások, a tér- és létátlépések, a megtestesülések és elillanások, a megjelenések és megfoghatatlanságok, a folytonos változások és a megdermedt átalakulások, a belső és a külső, vagyis az ismeretlenség mélyéről (a tudattalan óceánjából) brutális erővel kitörő és felrobbanó, ám a tudatosodás szintjén megbékélt energiák és életérzések tiszta érzeteit.

Azt kell, hogy mondjuk: Révész Ákos egyszerre áll a tiszta energiák világterében és -idejében, annak bármely megjelenített mikro- és makroszövetében, belső plazmaállapotában és asszociációs univerzumában. Nem lehet véletlen, hogy nála az elemi gesztuskáosz kézjegyek olvadékony színek és feszes, hirtelen jött, gyors formák dinamikus harmóniáivá állnak össze. A pillanat szimbólumait

RÉVÉSZ ÁKOS, Tiszta energia-sorozat 02-05., 2016

teremtő képei által, mintha egyidejűleg lennének-léteznének a nagybetűs természet életenergia-mozgásainak közeli és távoli nézeteiben.

Révész Ákos *Tiszta Energia* sorozatának az őskáoszt leginkább imitáló, szinte kezelhetetlen zűrzavarát párhuzamos vagy összetartó mértani egyenesekkel, a gondolat, a ráció rendezőelvének „kötőtűivel” próbálja meg kordában tartani. Az *Időtlenség ideje* ciklusában viszont már elhagyja ezeket a szabályozó erővel vagy funkcióval bíró hegyes, sávós geometrikus elemeket, s csak a színes szürke felületek előtt lebegő gesztuskoncentrátumok lényyszerű életre hívásával foglalkozik. A *Kitörés* című sorozatának csak kódszámmal ellátott darabjain pedig a színes szürke hátttereket mindig egy világosabb tónusú keskeny, változó léptékű, jelképes horizontszalaggal töri meg. Ennek következtében azok a szóban forgó egyedi kézjegyhúzások és gesztusesemények, amelyek mélységes urai a jeles felületeknek: még nagyobb erőt, energiát és sebességet közvetítenek; már-már a dimenzióváltásos hangrobbanások speciális színértékeit jelenítik meg.

Révész Ákos három gesztusos ciklusát egyesítő kiállítási anyagában nagy fizikai és szellemi változások sokkját, valamint angyaljáró és angyalváro jelenések, remények és próbálkozások előszelét érzékelhetjük, igen súlyos sűrűségben és telítettségben megfestve...

II. „TÁJSEBEK” – TÖRÖK JOLI MŰVÉSZETÉRŐL A FÖLD NAPJA APROPÓJÁN

(Munkácsy Mihály Művelődési Ház, Törökbálint, 2018. április 21.)

A Sárospatakon született művész neve – Török Joli – bizonyára nem cseng ismeretlenül Törökbálinton, hiszen már tizennyolc éve lakik e kisvárosban, s képzőművészeti tanulmányait is itt kezdte el 2009-ben, a Munkácsy Mihály Művelődési Házban. Az ide Budapestről kijáró Szilágyi János, a kiváló festő- és grafikusművész indította el azt a műhelyt, amelyhez kiállítóművészünk meglehetősen érett korban, a negyvenes éveinek végén csatlakozott, mert a sors – bár már gyermekkorától a pálya felé vonzódott – megtagadta tőle, hogy fiatalon tanulhasson. Azután a már említett Szilágyi János – akit Török Joli egyik mesterének vall – a Fővárosi Művelődési Ház Eötvös utcai stúdiójában (népszerű nevén az Eötvös 10-ben) létrehozta azt a szintén általa vezetett nívós SpiriTus csoportot (a mozaikszó nemcsak játékos, de szellemes is), amelynek alkotónk szintén egyik alapítója, s máig aktív tagja lett.

Ám Török Joli tehetségének dicséretes kibontásában más jeles művészek is közreműködtek.

Így például a Zebegényben élő Fenyvesi Gábor festőművész, valamint a neves Nagy Gábor-Nádas Alexandra alkotópáros is, akik a budapesti NAN-ART Rajztanoda és Grafikai műhelyükben foglalkoztak felnőtt növendékükkel.

Bár alkotónk (elsősorban a grafika területén jeleskedve) már 2010-től szerepel egyéni és csoportos tárlatokon, az alapos, szorgalmas önképzés, vagyis az elhúzódó türelmes tanulóévek, egyszerűen szólva, a kései indulás következtében csak a közelmúltban adatott meg számára az a lehetőség, érlelődött meg benne az a gyümölcs, fogant meg az a hit, erősödött meg az a tudat, hogy neki is teremhet még babér ezen az igen nehéz pályán, s hogy ő is közönség elé viheti a világról alkotott egyre inkább egyéni ízűvé váló, sajátos mondanivalójú és tematikájú művészetét. (A naiv művészek, a született őstehetségek esetében számos hasonló példát említhetnénk a kései indulásra.)

Ki kell hangsúlyoznunk, hogy négy önálló budapesti tárlata után ez a törökbálinti az ötödik a sorban, de talán nem túlzás azt állítanunk, hogy mind közül ez a legkomolyabb, a legérettebb, a legkonceptiózusabb.

A művész eddig – a különböző témákban és technikákban váltakozva – leginkább a figuratív, a természetábrázoló és az expresszív-látomásos festészet eszközeivel fejezte ki magát, fogalmazta meg szuggesztív táj-, ember- és élet-halál vízióit. Tehát a természet iránti szeretet, elkötelezettség és tisztelet eddig is meghatározó volt számára.

Újabb azonban elhatározta, hogy a Föld napjához kapcsolódva egy egész fejezetet szentel, mi több, egy egész életprogrammal kíván áldozni a környezetszennyezés problémájának, hogy a világban zajló negatív változásokat a maga változékony apparátusával, finom érzékenységgel, vadoló, környezetvédő mimézisével jó irányba terelje. Számára egyszerűen fontos a FÖLD értékeinek védelme, s ezt az aggodalmát, ezt az óvó, féltő érzését – a figyelemkeltés gesztusaként – szeretné mássokkal is megosztani.

Tájsebek hívószavú kiállításához Petri György (1943–2000) *Vakvilág* című versét választotta mottóul, amely így hangzik: „Üres a tér, vak a világ, / de hát mégiscsak nekivág / az ember, mert mi más tereget, / hogy el ne lepjék a legyek. / Alkotni, cselekedni kell: / tollal, ecsettel, semmivel, / mert nem lehet, hogy csak legyünk, / mint a barom, és ne tegyünk / semmit, bár tudnánk tenni a semmit! / De nem tudjuk, hát erről ennyit.”

A még talán túlságosan is különböző stílusjegyeket hordozó, de azonos kézjegyhasználatról, szemléleti érzékenységről, gazdag és meglepő színskultúráról, vissza-visszatérő festészeti eszköztárról tanúskodó művek sorát látva meggyőződhetünk arról, hogy a művésznőnek mennyire fáj minden, az ipari forradalom óta okozott seb a Földön. Az előzményeket is beleértve ez a több évszázados múltra visszatekintő „gazdaságkor” (Czakó Gábor író kifejezése) olyan végzetes károkat, otromba sérüléseket, maradandó hegeket, be nem gyógyuló fekélyeket okozott és okoz a Föld testében, testen és azon kívül is, amelyeket talán már orvosolni sem lehet, amelyeknek súlyos következményeit, jóllehet, már visszafordítani sem leszünk képesek.

A művésznő észrevétele szerint a Föld viszolyogtató sebesüléseinek, éktelen forradásainak látványa akkor is ott dereng utóképeinkben, ott mérgez idegsejtjeinkben, ott lappang tudattalanjainkban, amikor nem figyelünk, nem is gondolunk rá.

Az emberi kapzsiság mindig kiharcol valamit magának a természetből. A rossz gazda azt hiszi, hogy következmények nélkül, büntetlenül, korlátlanul kiszívhatja, kiszipolyozhatja, kizsákmányolhatja, kihasználhatja, kiuzsorázhatja, kizsarolhatja, megvághatja, megfejhetheti, megpumpolhatja a Föld véges erőforrásait. Elszennyezheti vizeit, megmérgezheti földjeit. A mérnöki lelemény gigantikus építményei alakítják át a tájat, betonlábaikkal megállnak a tengerek fenekén és mesterséges szigetekké terebélyesednek az óceánok felszíne felett. Sóvárgó csövek sokasága mélyed a felszín alá, és a botor kártevéseket sorolhatnánk a végtelenségig, mert a téma sajnos kimeríthetetlen.

De azért a nyomtaték kedvéért hadd idézzek néhány könnyedebb, fogyaszthatóbb bekezdést abból a döbbenetes kemény és maróan gúnyos írásból, amely korunk *Nukleáris tereprendezéséről* és az emberi lelemény egyéb elképesztően szegyetlen környezetzszenyező büntetéről szól. Az esszét Molnár Miklós jegyzi, és a Kortárs folyóirat 2010/11. számában jelent meg. Idézzük néhány bekezdését: „az ember fáj a földnek. A Mexikói-öbölben vérzett a tenger. Az ott kitört olajvulkán drámai módon figyelmeztette az emberiséget: a föld mélyének évszázadok óta tartó kirablása, az óceánok fenekének állandó bolygatása, tömegtelen anyag kiszivattyúzása, és ezáltal irdatlan nagyságú üregek képződése bolygónkat előbb-utóbb olyan átrendeződésre készíteti, amelynek rettenetes horderejéről és az emberi civilizációt elsöprő következményeiről sejtelmünk sem lehet. Ahogy »isegrim« írja a világháló egyik vitafórumán: »A Föld úgy leráz bennünket a hátáról, mint a kutya egy marék bolhát, aztán halad tovább a maga pályáján. Sokkal rosszabbat is túlélt már, mint az emberi faj. Kozmikus szempontból egyáltalán nem vagyunk fontosak.« A kolumbiai Andokban őshonos uva nép felfogása szerint a kőolaj: ruiria, vagyis »a Földanya vére« – minden életnek, egyszersmind az emberi szellemnek a forrása. Ha kiszivattyúzzák a Föld szívéből, bolygónk nem maradhat életben, mert minden elszennyeződik és elpusztul. Mikor a kilencvenes évek végén az Occidental Petroleum nevű amerikai olajcég az ő területükön akart olajat bányászni, bejelentették: ha megcsapolják a nekik szent Föld vérét, ami »rosszabb lenne, mint ha megölnék saját anyjukat«, kollektív öngyilkosságot követnek el – a nép minden tagja leveti magát egy szikláról. Három hónapon át több ezer uva böjtölt, elmélkedett, énekelt és imádkozott annak érdekében, hogy az amerikaiak ne találják meg a »Földanya vérét«. Végül az Occidental Petroleum letett az olajkitermelés szándékáról, mert nem találta elég gazdagnak a »készleteket.«

Szóval, akadnak még csodák. S valószínűnek tartom, hogy Török Joli is ebben reménykedik, amikor megfesti figyelmeztetéseit.

A helyzet persze a művészi kifejezés szempontjából nézve sem egyszerű, hiszen amikor egy alkotó le- vagy megfesti a valóságot, az erkölcsi állásfoglaláson túl óhatatlanul át is értelmezi, át is fogalmazza, mondhatni, eszközeivel megszépíti, elfogadhatóvá formálja, esztétikai minőséggé alakítja azt.

Magam is tapasztaltam már ilyet, amikor a hetvenes–nyolcvanas években városrész-rombolási nyomokat, ipari méretű átmeneti építkezési anyaghalmazokat, véletlenszerű eszközstruktúrákat, ormóttan szeméthegeket vagy éppen budapesti plakáttöredékeket fényképeztem. Tudniillik a leg-

TÖRÖK JOLI, Platform, 2018; Patak Meder, 2018

TÖRÖK JOLI, A vég kezdete, 2018; Aranybánya II., 2018

nagyobb meglepetésemre a témák a dokumentációs leképeződés során majdhogynem elveszítették durva, a jó ízlést sértő, az ember erkölcsi és szépérzékét próbára tevő jellegüket. Magyarán: a közvetítő közeg átdimenzionálása által, ha nem is szó szerinti értelemben, de a forrásuktól és a megörökítő szándékától elszakadva csak érdekes témává, szokatlan látószögge, szépiészeti kategóriává váltak.

És Török Jolinál is ugyanezt tapasztaljuk, mert bár festményei zömében a tisztességes, józan érzésű embernek fájdalmat okozó, pusztító, riasztó környezeti károkról szólnak, mégis mint képek óhatatlanul vonzóak, izgatóak, színeikben, formáikban, kompozícióikban leleményesen és ízlésesen megoldottak, kultúráltak, érzelmileg átéltek, hatásosak – mondjuk ki végre: művésziak, s ezáltal inkább javító, mint létrontó szándékúak számunkra.

Mert aki ha a súlyosan romboló, negatív világot építő bűnűkről szólva hasonló előjelű, démonikus válaszokat fogalmaz meg, és hasonló, sőt, még sűrítettebb, mi több, nyomasztóbb eszköztárat vonultat fel a problémák igazolására, az nemcsak hogy részt vesz az általános létrontásban, de az ördögnek eladott saját lelke sötétség-sírját is megássza.

Végezetül – mintegy tanulságképpen – hadd idézzem ide újra Molnár Miklós író záró sorait: „De talán mégsem esz meg bennünket idő előtt a fene, ha – fajként, fajtaként, népként, törzsként, családként, egyénként, a Földanya gyermekeként – sikerül ráocsúdnunk az emberiség több százezer éve tartó, csupán a legutóbbi hatezer évben kibicsaklott »grandiózus történetének« velejére: »A legfontosabb dráma az, ami köröttünk zajlik nap mint nap – írja Richard K. Moore (*The Grand Story of Humanity*). – Mi magunk vagyunk a dráma szereplői, barátainkkal és szomszédainkkal egyetemben, és nincs forgatókönyv, nincs rendező: a való élet csupa rögtönzés. Valamennyiünkön és mindegyikünkön múlik, hogy megalkotjuk-e grandiózus történetünk következő epizódját. A legelső lépés: meghallgatni a köröttünk lévők történeteit és megosztani velük a saját történeteinket. Helyi szinten így tudhatjuk meg, kik vagyunk és honnan jövünk. Aztán megoszthatjuk egymással az álmainkat, így tudhatjuk meg, mi a legfontosabb az életünkben. Mire eljutunk odáig, már nem kell amiatt aggódnunk, mi a következő teendőnk: napnál is világosabban fog előttünk állni. Vár reánk a második Aranykor.« Boldogok a lélekben szegények, akik hitten hisznek benne, hogy lesz még egyszer ünnep a világon.”

TÖRÖK JOLI, Kizsákmányolás, 2018